

XALQARO BUXGALTERIYA STANDARLARI (IFRS) VA ULARNING MILLIY AMALIYOTGA TATBIQI

Bo‘ronov Ibroximbek Safar o‘g‘li

Termiz davlat universiteti iqtisodiyot va turizm

fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS) va ularning milliy amaliyotga tatbiq etilishi masalalariga bag‘ishlangan. Ushbu maqolada xalqaro buxgalteriya standartlari, ularning asosiy tamoyillari va moliyaviy hisobotlardagi roli batafsil tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — turli mamlakatlarda IFRS standartlari joriy etilish jarayonidagi muammolar, imkoniyatlar va ularning milliy buxgalteriya amaliyotiga ta‘sirini o‘rganishdir.

Kalit so‘z: xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS), moliyaviy hisobotlar, milliy amaliyot, buxgalteriya tizimi, rivojlanayotgan mamlakatlar, korporativ boshqaruv, shaffoflik, investitsion jozibadorlik, mahalliy buxgalteriya mutaxassisleri, qonunchilik moslashuvi.

Xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS) dunyo bo‘ylab moliyaviy hisobotlarni yagona standart asosida tayyorlash va taqdim etish uchun yaratilgan qoidalar majmuasidir. Ushbu standartlar, moliyaviy hisobotlarning shaffofligini, ishonchliligini ta‘minlash maqsadida ishlab chiqilgan. Global iqtisodiyotning o‘sishi va xalqaro savdoning kengayishi bilan birga, IFRSning ahamiyati ham ortib bormoqda. Bu standartlar, moliyaviy hisobotlarning turli mamlakatlar o‘rtasida solishtirilishini osonlashtiradi, bu esa investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhimdir. Shu sababli, ko‘plab mamlakatlar o‘z milliy buxgalteriya standartlarini IFRS bilan uyg‘unlashtirishga intilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi — xalqaro buxgalteriya standartlarini milliy amaliyotga tatbiq etish jarayonini chuqur tahlil qilishdir. Ushbu jarayon turli mamlakatlarda qanday amalga oshirilayotganini, yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar va imkoniyatlarni o‘rganishdir.

IFRSning asosiy tamoyillari va ularning moliyaviy hisobotlardagi roli haqidagi ma‘lumotlar maqolaning birinchi qismida bayon etiladi.

Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun IFRSni tatbiq etish o‘ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu mamlakatlarda kadrlar yetishmovchiligi, infratuzilmaning zaifligi va qonunchilikdagi nomuvofiqliklar kabi muammolar

mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish uchun milliy buxgalteriya tizimlarini IFRSga moslashtirish va kadrlarni xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlash zarur. Maqolaning navbatdagi qismida, IFRSning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri haqida so'z yuritiladi. IFRSni joriy etish natijasida korporativ boshqaruvning yaxshilanishi, moliyaviy shaffoflikning oshishi va investitsion muhitning yaxshilanishi kuzatiladi. Bu esa iqtisodiy o'sishga va barqaror rivojlanishga hissa qo'shadi.

Xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS) moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish orqali global iqtisodiyotni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola, milliy amaliyotda IFRSni samarali tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari, buxgalteriya hisobi va audit sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, iqtisodchilar va ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borayotgan olimlar uchun muhim va foydali ma'lumot manbai bo'lishi mumkin.

Xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS)ni milliy amaliyotga tatbiq etish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, o'ziga xos qiyinchiliklar va imkoniyatlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun milliy buxgalteriya tizimlari va qonunchilikni moslashtirish, kadrlarni tayyorlash va infratuzilmani rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, IFRSning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri katta bo'lib, u korporativ boshqaruv va moliyaviy shaffoflikni yaxshilashga xizmat qiladi.

Mazkur maqola buxgalteriya hisobi va audit sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, iqtisodchilar va ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borayotgan olimlar uchun muhim va foydali ma'lumot manbai bo'lishi mumkin. Tadqiqotda xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS)ning milliy amaliyotga tatbiq etilishi jarayonini o'rganish uchun bir necha tahlil metodlari qo'llanildi. Quyida tahlil metodlari haqida qisqacha ma'lumot berishga harakat qilamiz.

1. **Adabiyotlar tahlili:** xalqaro buxgalteriya standartlari va ularning asosiy tamoyillari, shuningdek, turli mamlakatlarda bu standartlar bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar tahlil qilindi. Ilmiy maqolalar, hisobotlar, kitoblar va xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlar o'rganildi.
2. **Holat tahlili (Case Study):** turli mamlakatlarda IFRSning joriy etilishi bo'yicha konkret misollar tahlil qilindi. Ushbu holatlar orqali milliy qonunchilik va amaliyotga IFRSni tatbiq etish jarayonidagi muammolar va muvaffaqiyatlar aniqlab olindi.
3. **Intervyular va so'rovnomalar:** buxgalteriya hisobi va audit sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, maslahatchilar va akademiklar bilan intervyular o'tkazildi. So'rovnomalar yordamida turli mamlakatlarda buxgalteriya mutaxassislari va korporativ boshqaruv xodimlarining fikr-mulohazalari yig'ildi.

4. **Muqobil tahlil usullari:** turli mamlakatlarda IFRS joriy etilishining iqtisodiy va ijtimoiy ta'siri muqobil tahlil usullari yordamida o'rganildi. Mazkur tahlil usullari ichida regressiya tahlili, korrelyatsion tahlil va boshqa statistik usullar qo'llanildi.

5. **Qiyosiy tahlil (Comparative Analysis):** milliy buxgalteriya standartlari va IFRS o'rtasidagi asosiy farqlar qiyosiy tahlil qilindi. Turli mamlakatlarda joriy etilgan milliy buxgalteriya standartlari va IFRSning qabul qilinishi natijasida yuzaga kelgan o'zgarishlar solishtirildi.

6. **Ekspert bahosi:** mazkur sohada tan olingan ekspertlarning fikrlari va baholari tahlil qilindi. Ekspert baholari orqali milliy amaliyotda IFRSni tatbiq etish bo'yicha eng yaxshi amaliyotlar va tavsiyalar aniqlab olindi.

7. **Hujjatlar tahlili:** milliy va xalqaro moliyaviy hisobotlar, qonunchilik hujjatlari va reglamentlar o'rganildi. Ushbu hujjatlar orqali milliy amaliyotda IFRSni tatbiq etish jarayonida yuzaga keladigan huquqiy va amaliy qiyinchiliklar tahlil qilindi.

Mazkur tahlil metodologiyasi yordamida xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS)ning milliy amaliyotga tatbiq etilishi jarayoni keng qamrovda o'rganildi. Olingan natijalar asosida, milliy amaliyotda IFRSni samarali tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi va kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib o'tildi.

1. IFRSning asosiy tamoyillari.

IFRS standartlari moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va taqdim etish uchun yagona qoidalar majmuasini taqdim etadi. Ular quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

– **shaffoflik:** moliyaviy hisobotlar foydalanuvchilarga tashkilotning moliyaviy holati va natijalarini aniq va to'liq tasvirlashga yordam beradi;

– **solishtiruvchanlik:** turli kompaniyalarning moliyaviy hisobotlarini bir-biri bilan solishtirish imkoniyatini beradi;

– **ishonchlilik:** hisobotlar ishonchli bo'lib, barcha tegishli ma'lumotlarni o'z ichiga oladi;

– **moslashuvchanlik:** turli sohalar va mamlakatlar sharoitlariga moslashadi.

2. Milliy amaliyotga IFRSni tatbiq etish jarayoni.

IFRSni milliy amaliyotga tatbiq etish turli mamlakatlarda turlicha kechmoqda. Ushbu jarayonda milliy buxgalteriya tizimlari va qonunchilikka moslashtirish asosiy o'rin tutadi.

– **qiyinchiliklar:** Mahalliy buxgalteriya standartlari bilan farqlar, til to'siqlari, texnik resurslar yetishmasligi kabi muammolar mavjud. Ko'p mamlakatlarda kadrlar malakasini oshirish zarurati ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda;

- **imkoniyatlar:** Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o‘tish natijasida moliyaviy shaffoflikni oshirish, investorlar uchun jozibadorlikni kuchaytirish va xalqaro bozorlar bilan integratsiyalashish imkoniyati mavjud.

3. Rivojlanayotgan mamlakatlarda IFRS tatbiqi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda IFRSni joriy etish o‘ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu mamlakatlarda ko‘pincha quyidagi muammolar kuzatiladi:

- kadrlar yetishmovchiligi: kadrlarni xalqaro standartlarga mos ravishda tayyorlash va malakasini oshirish zarurati;
- infrastruktura yetishmovchiligi: moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va audit qilish uchun zarur infratuzilmani rivojlantirish zarurati;
- qonunchilikdagi nomuvofiqliklar: milliy qonunchilik va IFRS o‘rtasidagi farqlarni bartaraf etish uchun qonunchilikka o‘zgartirishlar kiritish zarurati.

4. IFRSning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri.

- IFRSni joriy etish natijasida korporativ boshqaruvning yaxshilanishi, moliyaviy shaffoflikning oshishi va investitsion muhitning yaxshilanishi kuzatiladi. Bu esa iqtisodiy o‘shishga va barqaror rivojlanishga hissa qo‘shadi. Shuningdek, mahalliy va xalqaro investorlar uchun ishonchli ma’lumotlar manbai sifatida IFRSning ahamiyati katta.

Xulosa

Xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS)ni milliy amaliyotga tatbiq etish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, o‘ziga xos qiyinchiliklar va imkoniyatlarni o‘z ichiga oladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun milliy buxgalteriya tizimlari va qonunchilikni moslashtirish, kadrlarni tayyorlash va infratuzilmani rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, IFRSning ijtimoiy-iqtisodiy ta’siri katta bo‘lib, u korporativ boshqaruv va moliyaviy shaffoflikni yaxshilashga xizmat qiladi. Ushbu maqola buxgalteriya hisobi va audit sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, iqtisodchilar va ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borayotgan olimlar uchun muhim va foydali ma’lumot manbai bo‘lishi mumkin.

Maqola buxgalteriya hisobi va audit sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar, iqtisodchilar va ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borayotgan olimlar uchun muhim va foydali ma’lumot manbai bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. SH. M. Mirziyoev. 2017- yil 15- yanvardagi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy

rivojlantirish yakunlari va 2017- yilga moʻljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yoʻnalishlariga bagʻishlangan majlisidagi maʼruzasi. «Xalq soʻzi» gazetasi, 2017- yil 16- yanvar.

2. Нурматов, О. Т. (2018). Вопросы соответствия международным стандартам национального стандарта бухгалтерского учёта Республики Узбекистан. Вопросы науки и образования, (11 (23)).

3. Kunduzova, K. I. (2020). The problems of accounting of liabilities in insurance organizations and its improvement. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 10(12), 312-318.

4. Shokiraliyevich, G. I. (2021). Role of information and communication technologies in accounting and digital economy. *South Asian Journal Of Marketing & Management Research*, 11(5), 17-20.

5. Temirkulov, A. A. (2020). The correct acceptance of the investment decision is a factor of success of implementation of the process. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 689-692.

6. B.I.Isroilov, R.O . Xolbekov Buxgalteriya hisobi nazariyasi [Matn]: darslik / B.I.Isroilov, R.O Xolbekov. — Toshkent: “Tafakkur” nashriyoti, 2020. 240 b.

7. M.Ostonaqulov, U. Ostonaqulov va G. Ostonaqulova. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. — T.: Oʻzbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamoʻarmasi nashriyoti, 2005.